ЗВІТ ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

НА 2027 РІК

УЖГОРОД - 2026

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. Зміст та основні цілі документа державного планування, його зв'язок з іншими документами державного планування	4-5
РОЗДІЛ 2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогнозні зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)	6-12
РОЗДІЛ 3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)	13-16
РОЗДІЛ 4. Основні екологічні проблеми Закарпатської області та зобов'язання у сфері охорони довкілля	17-23
РОЗДІЛ 5. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації програми	23-29
РОЗДІЛ 6. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування	29-34
РОЗДІЛ 7. Обгрунтування вибору виправданих альтернатив	34-35
РОЗДІЛ 8. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення	36-39
РОЗДІЛ 9. Резюме нетехнічного характеру інформації	39-41

ВСТУП

Метою здійснення стратегічної екологічної оцінки (далі – СЕО) є забезпечення врахування питань охорони довкілля та здоров'я населення під час розроблення і затвердження документів державного планування, а також визначення можливих наслідків їх виконання для навколишнього природного середовища.

Проведення стратегічної екологічної оцінки дає змогу оцінити можливий вплив передбачених Програмою заходів на стан довкілля та здоров'я населення, визначити ймовірні екологічні ризики і передбачити заходи щодо запобігання або зменшення негативного впливу.

СЕО здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20 березня 2018 року № 2354-VIII (зі змінами), Закону України від 3 листопада 2022 року № 2717-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку здійснення стратегічної екологічної оцінки», а також Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затверджених наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10 серпня 2018 року № 296 (зі змінами).

Об'єктом цієї стратегічної екологічної оцінки є проєкт Програми соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2027 рік (далі – Програма).

Заяву про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проєкту Програми оприлюднено 22 жовтня 2026 року на Єдиній екологічній платформі «ЕкоСистема» та офіційному вебсайті Закарпатської обласної військової адміністрації.

РОЗДІЛ 1. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, ЙОГО ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Проєкт Програми соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2027 рік (далі – проєкт Програми) визначає основні напрями та прогнозні показники соціально-економічного розвитку області на 2027 рік.

Основною ціллю проєкту Програми є забезпечення соціально-економічного розвитку Закарпатської області у 2027 році шляхом визначення пріоритетних напрямів розвитку, спрямованих на стабільну роботу економіки, підтримку підприємництва, розвиток інфраструктури, підвищення якості життя населення, ефективне використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

Зміст проєкту Програми охоплює основні сфери господарської діяльності регіону, зокрема промисловість, агропромисловий комплекс, транспорт, дорожнє господарство, інвестиційну діяльність, будівництво, енергоефективність, житлово-комунальне господарство, освіту, охорону здоров'я, культуру, туризм, спорт, екологічну безпеку та інші напрями.

Основні показники соціально-економічного розвитку Закарпатської області наведені в додатку 1 до проєкту Програми. У ньому відображаються фактичні показники за 2025 рік, очікувані показники за 2026 рік та прогнозні показники на 2027 рік.

У додатку 2 наведено перелік регіональних цільових програм, які передбачається реалізовувати у 2027 році. Їх розроблення та виконання забезпечують відповідні структурні підрозділи обласної військової адміністрації в межах визначених повноважень.

Додаток 3 містить пропозиції до переліку найважливіших будов (об'єктів) до інвестиційного розділу проєкту Програми за рахунок бюджетів усіх рівнів. До нього включаються пропозиції щодо будівництва, реконструкції та капітального ремонту об'єктів дорожньої, соціальної, медичної, освітньої та іншої інфраструктури.

Таким чином, окремі напрями реалізації проєкту Програми можуть бути пов'язані з виконанням робіт на конкретних об'єктах та мати потенційний вплив на довкілля, у тому числі на земельні, водні та інші природні ресурси. Характер і рівень такого впливу залежать від місця розташування, виду, масштабів та особливостей реалізації відповідних проєктів.

Під час розроблення регіональних цільових програм, підготовки та реалізації інвестиційних проєктів відповідальні структурні підрозділи обласної військової адміністрації забезпечують дотримання вимог природоохоронного законодавства, зокрема щодо проведення стратегічної екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля у випадках, передбачених законами України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20 березня 2018 року № 2354-VIII та «Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року № 2059-VIII.

Програма розробляється відповідно до Конституції України, законів України «Про місцеві державні адміністрації» від 09 квітня 1999 року № 586-XIV, «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII, «Про засади державної регіональної політики» від 05 лютого 2015 року № 156-VIII, «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 року № 1602-III, а також постанови Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 року № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації та державного бюджету».

Під час підготовки проєкту Програми враховано цілі та положення таких документів державного планування:

Цілі сталого розвитку України до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722);

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 (у редакції постанови КМУ від 13.08.2024 № 940, від 7 березня 2025 року №272);

Стратегія розвитку Закарпатської області до 2027 року, затверджена рішенням Закарпатської обласної ради від 19.12.2024 № 1216.

Зазначені документи визначають цілі та пріоритети державної і регіональної політики, які враховуються під час формування основних напрямів соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2027 рік.

Виконання Програми забезпечуватимуть структурні підрозділи обласної військової адміністрації, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування та територіальні органи центральних органів виконавчої влади в межах визначених повноважень.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ, ЯКЩО ДОКУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕНО (ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)

2.1. Загальна характеристика території та інформаційна база оцінки

Закарпатська область розташована на крайньому заході України, має площу близько 12,8 тис. км². Близько двох третин її території займають гірські масиви Українських Карпат. Особливості географічного положення, рельєфу, клімату та гідрографічної мережі визначають природні умови області, її ресурсний потенціал, а також характер природоохоронних проблем.

Територією області протікає понад 9 тисяч річок і потоків. Основна частина водних об'єктів належить до басейну річки Тиса. Клімат помірно континентальний, із суттєвими відмінностями між рівнинною та гірською частинами області. Середньорічна кількість опадів становить орієнтовно 600–800 мм на низовині та 1000–1500 мм у гірській місцевості.

Оцінка поточного стану довкілля здійснюється з урахуванням інформації, наведеної в Регіональній доповіді про стан навколишнього природного середовища в Закарпатській області за 2025 рік, Екологічному паспорті Закарпатської області за 2025 рік, матеріалах державного моніторингу довкілля, статистичних та адміністративних даних, а також інших доступних офіційних джерел.

Водночас слід враховувати, що в умовах воєнного стану оприлюднення окремих статистичних показників обмежене або призупинене, а повнота інформації за різними напрямами спостережень є неоднаковою. Тому наведені характеристики відображають стан довкілля за наявними даними та не в усіх випадках дають змогу встановити повну динаміку змін за тривалий період.

Окремою обставиною є відсутність актуальних результатів загального перепису населення. Через внутрішнє переміщення населення, виїзд громадян за межі України, повернення частини осіб до місць постійного проживання та інші наслідки повномасштабної війни фактичну чисельність населення області на поточну дату складно визначити достовірно.

2.2. Стан атмосферного повітря

Стан атмосферного повітря в області формується під впливом викидів від стаціонарних і пересувних джерел забруднення. До основних джерел належать підприємства промисловості, об'єкти житлово-комунального господарства, транспорт, а також інші об'єкти, діяльність яких супроводжується викидами забруднюючих речовин.

За даними Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Закарпатській області за 2025 рік, обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у 2025 році становив

близько 1,7 тис. тонн, що відповідає показнику 2024 року. Обсяг викидів діоксиду вуглецю становив близько 0,1 млн тонн.

Водночас під час оцінки наведених показників необхідно враховувати обмеження статистичної звітності в умовах воєнного стану. Зокрема, окремі суб'єкти господарювання мали можливість здійснювати діяльність на підставі декларативного принципу, що впливало на повноту подання інформації про фактичні обсяги викидів. Тому наведені статистичні дані не слід розглядати як вичерпну характеристику всіх викидів на території області.

На якість атмосферного повітря також впливають інтенсивність транспортного руху, технічний стан транспортних засобів, опалення житлових і громадських будівель, стан виробничого обладнання та рівень впровадження енергоефективних технологій.

З огляду на наявну інформацію, суттєвих підстав для однозначного висновку про стале поліпшення або погіршення якості атмосферного повітря в усій області немає. Подальша динаміка залежатиме від обсягів промислової та транспортної діяльності, використання енергоносіїв, технічного переоснащення підприємств і виконання природоохоронних заходів.

2.3. Стан водних ресурсів, водопостачання та водовідведення

Водні ресурси є одним із важливих природних багатств Закарпатської області. Водогосподарська система регіону представлена численними річками, потоками, озерами, водосховищами та підземними водами. Основне навантаження на водні об'єкти пов'язане з використанням води для потреб населення, житлово-комунального господарства, промисловості та сільського господарства, а також зі скиданням зворотних вод.

За даними Регіональної доповіді за 2025 рік, загальне використання свіжої води в області становило 26,268 млн м³. Найбільша частка припадала на житлово-комунальне господарство — 12,041 млн м³, або 49,91 %, сільське господарство — 5,272 млн м³, або 21,85 %, промисловість — близько 2,8 млн м³, або 11,61 %.

У 2025 році обсяг забруднених зворотних вод, скинутих у поверхневі водні об'єкти, становив близько 3,949 млн м³. Водночас у доповіді зазначено, що більшість комунальних очисних споруд потребує реконструкції, збільшення потужностей та впровадження сучасних технологій очищення. Це свідчить про необхідність подальшого розвитку систем водовідведення та підвищення ефективності очищення стічних вод.

Упродовж 2025 року не зафіксовано надзвичайних ситуацій, які спричинили б забруднення поверхневих вод басейну річки Тиса. Разом із тим наявність проблем із технічним станом очисних споруд і скиданням недостатньо очищених зворотних вод залишається чинником потенційного впливу на водні ресурси.

Важливим складником екологічної безпеки є якість питної води. За результатами лабораторного контролю у 2025 році з 75 досліджених проб води з водопроводів 23 проби (30,6 %) не відповідали встановленим нормативам. Із 56 досліджених централізованих джерел водопостачання невідповідність

нормативам встановлено у 13 джерелах (23,2 %). Серед 1679 досліджених проб води з нецентралізованих джерел 453 проби (27,0 %) не відповідали нормативним вимогам. Зокрема, серед проб води з колодязів частка невідповідних становила 31,2 %.

Зазначені результати свідчать про необхідність належного контролю якості питної води, утримання та модернізації систем водопостачання, а також санітарного захисту джерел питного водопостачання. Водночас у 2025 році не зафіксовано спалахів гострих кишкових інфекцій, пов'язаних із незадовільною якістю питної води.

Подальший стан водних ресурсів області залежатиме насамперед від технічного стану водопровідно-каналізаційної інфраструктури, ефективності роботи очисних споруд, дотримання вимог щодо скидання зворотних вод, а також від раціонального використання водних ресурсів.

2.4. Стан у сфері управління відходами

Питання управління відходами є одним із важливих напрямів забезпечення екологічної безпеки Закарпатської області. Особливості гірського рельєфу, розосередженість населених пунктів, значна кількість малих населених пунктів і туристична привабливість території ускладнюють організацію збирання, перевезення, оброблення та видалення відходів.

Основними питаннями у цій сфері залишаються належна організація збирання побутових відходів, розвиток роздільного збирання, створення та модернізація інфраструктури для оброблення відходів, забезпечення належного функціонування місць видалення відходів, а також запобігання утворенню стихійних сміттєзвалищ.

Окремої уваги потребує поводження з промисловими та небезпечними відходами, зокрема їх належний облік, збирання, зберігання, оброблення та передача суб'єктам господарювання, які мають відповідні дозвільні документи. Неналежне поводження з такими відходами може створювати ризики забруднення ґрунтів, поверхневих і підземних вод та інших компонентів довкілля.

Важливим документом у цій сфері є Регіональний план управління відходами Закарпатської області до 2034 року, затверджений у 2025 році. Його реалізація має забезпечити поступове формування системи управління відходами відповідно до сучасних вимог, розвиток інфраструктури та перехід до пріоритетності запобігання утворенню відходів, їх повторного використання та відновлення.

Отже, стан управління відходами в області потребує подальшого вдосконалення. Екологічні ризики пов'язані передусім із недостатнім охопленням населення організованим збиранням відходів, обмеженими можливостями їх сортування й оброблення, а також неналежним утриманням окремих місць видалення відходів.

Подальше поліпшення ситуації залежатиме від реалізації Регіонального плану управління відходами, розвитку відповідної інфраструктури, організації

роздільного збирання, належного контролю за діяльністю суб’єктів господарювання та участі територіальних громад у розв’язанні проблеми.

2.5. Стан земельних ресурсів і ґрунтів

Земельні ресурси області характеризуються різноманітністю ґрунтового покриву, що зумовлено особливостями рельєфу, клімату, геологічної будови та рослинності. Землі використовуються для сільськогосподарського виробництва, лісового господарства, промислової та житлової забудови, транспортної інфраструктури й інших потреб.

На стан земельних ресурсів впливають ерозійні процеси, господарське використання земель, зміни гідрологічного режиму, забруднення, а також порушення земель під час будівництва та проведення інших видів робіт.

За даними Регіональної доповіді за 2025 рік, під час агрохімічного обстеження земель сільськогосподарського призначення в межах XI туру було обстежено 202,42 тис. га. На 133,48 тис. га, або 65,9 % обстеженої площі, зафіксовано кислу реакцію ґрунтового середовища. Середній вміст гумусу становив 2,73 %.

Для області також характерні ерозійні процеси, зумовлені поєднанням природних чинників, зокрема кількості опадів і схилового рельєфу, та господарської діяльності. Особливої уваги потребує збереження ґрунтового покриву на схилах, запобігання надмірному розорюванню земель і дотримання вимог щодо їх раціонального використання.

Оцінюючи стан земельних ресурсів, слід враховувати обмеженість окремих даних спостережень. Зокрема, у Регіональній доповіді зазначено, що з 2022 року фінансування геологічних обстежень не здійснювалося, а моніторинг екзогенних геологічних процесів не проводився. Тому окремі наведені в матеріалах відомості про зсувні та інші небезпечні геологічні процеси стосуються попередніх років і не можуть використовуватися як актуальна характеристика їх кількості чи стану на 2025 рік.

Подальше збереження земельних ресурсів потребує дотримання вимог земельного законодавства, запобігання деградації ґрунтів, протиерозійних заходів, раціонального землекористування та врахування природних особливостей територій під час планування господарської діяльності.

2.6. Біорізноманіття, природно-заповідний фонд та рекреаційні території

Закарпатська область має значний природно-ресурсний потенціал, що визначається гірськими ландшафтами, лісовими екосистемами, водними об’єктами, природними оселищами та високим рівнем біологічного різноманіття. Лісистість області становить близько 52 %, що зумовлює важливу роль лісових екосистем у збереженні біорізноманіття, регулюванні водного режиму, захисті ґрунтів та підтриманні екологічної рівноваги.

Важливим інструментом збереження природної спадщини є природно-заповідний фонд. За даними Екологічного паспорта Закарпатської області за 2025 рік, станом на 1 січня 2026 року природно-заповідний фонд області налічував 500 об’єктів і територій загальною площею понад 206,3 тис. га, що

становить близько 16,18 % території області. Із них 34 об’єкти мають загальнодержавне значення, 466 — місцеве значення.

Території та об’єкти природно-заповідного фонду, а також інші природні території, важливі для збереження біорізноманіття, потребують дотримання встановленого режиму охорони та використання. Особливе значення має запобігання їх фрагментації, деградації природних оселищ, забрудненню водних об’єктів і ґрунтів, а також надмірному рекреаційному навантаженню.

Рекреаційний потенціал області пов’язаний із гірськими та лісовими територіями, водними об’єктами, природними ландшафтами й об’єктами природно-заповідного фонду. Розвиток туристичної та рекреаційної діяльності має здійснюватися з урахуванням екологічної місткості територій, вимог природоохоронного законодавства та необхідності збереження природних комплексів.

Під час підготовки та реалізації заходів, передбачених проєктом Програми, важливо враховувати розташування природоохоронних територій, їхні охоронні режими та можливі ризики впливу на біорізноманіття. Якщо окремі проєкти передбачатимуть діяльність, яка може впливати на довкілля, питання допустимості такого впливу мають розглядатися на відповідних передбачених законодавством процедурах.

2.7. Здоров’я населення в контексті стану довкілля

Стан здоров’я населення залежить від сукупності соціальних, економічних, побутових та екологічних чинників. До екологічних чинників, які можуть впливати на здоров’я людей, належать якість атмосферного повітря, питної води, санітарний стан територій, поводження з відходами, якість ґрунтів, а також доступність безпечних умов проживання та відпочинку.

У межах цього звіту оцінка можливого зв’язку між станом довкілля та здоров’ям населення здійснюється з використанням наявних матеріалів Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища за 2025 рік. Зокрема, враховано результати лабораторного контролю якості питної води та інформацію щодо відсутності у 2025 році спалахів гострих кишкових інфекцій, пов’язаних із незадовільною якістю питної води.

Невідповідність частини досліджених проб питної води нормативним вимогам свідчить про необхідність подальшого контролю за її якістю та поліпшення стану систем водопостачання. Водночас такі результати самі по собі не дають підстав робити висновки про рівень захворюваності населення або встановлювати причинно-наслідковий зв’язок між окремими показниками якості води та станом здоров’я жителів області.

Додатковим чинником, який ускладнює оцінювання стану здоров’я населення, є відсутність достовірних актуальних даних про фактичну чисельність населення області та вплив воєнних обставин на його структуру. У зв’язку з цим у звіті не наводяться показники захворюваності, які не підтверджені наявними регіональними матеріалами.

З огляду на зазначене, під час реалізації заходів, визначених проєктом Програми, важливо враховувати необхідність забезпечення належної якості питної води, ефективного водовідведення, дотримання санітарних вимог, належного управління відходами, зменшення забруднення атмосферного повітря та збереження природних територій.

2.8. Прогнозні зміни стану довкілля та здоров'я населення у разі незатвердження проєкту Програми (нульовий сценарій)

Нульовий сценарій передбачає прогнозування змін стану довкілля та здоров'я населення у випадку, якщо проєкт Програми соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2027 рік не буде затверджено.

Водночас незатвердження проєкту Програми не означатиме припинення всієї діяльності у сфері соціально-економічного розвитку області та автоматичного припинення реалізації інших державних, регіональних і місцевих документів планування. Продовжуватимуть діяти чинні стратегії, програми та плани, зокрема Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року, Регіональний план управління відходами Закарпатської області до 2034 року та інші документи, реалізація яких передбачає виконання відповідних заходів.

За такого сценарію стан атмосферного повітря, водних ресурсів, земель, ґрунтів, біорізноманіття та природно-заповідного фонду надалі залежатиме від фактичної господарської діяльності, дотримання природоохоронного законодавства, реалізації чинних програм і планів, наявності фінансування та ефективності природоохоронних заходів.

У сфері охорони атмосферного повітря незатвердження проєкту Програми саме по собі не зумовить обов'язкового збільшення або зменшення викидів. Їх подальша динаміка визначатиметься обсягами виробництва, транспортним навантаженням, використанням енергоресурсів, технічним станом обладнання та виконанням заходів із запобігання забрудненню.

У сфері водних ресурсів і водовідведення зберігатиметься потреба в реконструкції та модернізації очисних споруд, оновленні мереж водопостачання і водовідведення, забезпеченні належного очищення зворотних вод та контролю якості питної води. Якщо відповідні заходи не отримуватимуть належної організаційної та фінансової підтримки в межах інших документів і програм, розв'язання наявних проблем може відбуватися повільніше.

У сфері управління відходами продовжуватиметься реалізація Регіонального плану управління відходами Закарпатської області до 2034 року та інших чинних заходів. Водночас відсутність затвердженого проєкту Програми соціально-економічного розвитку може вплинути на узгодженість планування окремих заходів і визначення регіональних пріоритетів, якщо відповідні питання не будуть належним чином враховані в інших документах.

Щодо земельних ресурсів, ґрунтів, біорізноманіття та природно-заповідного фонду, їхній стан визначатиметься природними процесами, характером землекористування, господарським навантаженням і виконанням

вимог природоохоронного законодавства. Саме незатвердження проєкту Програми не дає підстав прогнозувати конкретне погіршення або поліпшення цих компонентів довкілля.

У контексті здоров'я населення можливі зміни залежатимуть від доступності та якості медичних послуг, соціально-економічних умов, безпечності питної води, санітарного стану територій та інших чинників. За наявними матеріалами немає достатніх підстав кількісно оцінити зміни стану здоров'я населення саме внаслідок незатвердження проєкту Програми.

Отже, за нульового сценарію не прогнозується автоматичне виникнення нових екологічних проблем або обов'язкове погіршення стану довкілля. Водночас може бути втрачена можливість комплексно узгодити пріоритети соціально-економічного розвитку області на 2027 рік, визначити послідовність відповідних заходів та забезпечити їх координацію з іншими документами регіонального планування.

Таким чином, нульовий сценарій передбачає продовження існуючих тенденцій у сфері охорони довкілля та використання природних ресурсів без додаткового комплексного узгодження пріоритетів у межах проєкту Програми на 2027 рік. Його наслідки значною мірою залежатимуть від реалізації чинних документів державного та регіонального планування, фактичного фінансування заходів і дотримання вимог природоохоронного законодавства.

РОЗДІЛ 3. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА СТАНУ ЙОГО ЗДОРОВ'Я НА ТЕРИТОРІЯХ, ЯКІ ЙМОВІРНО ЗАЗНАЮТЬ ВПЛИВУ (ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)

Загальна характеристика територій, які ймовірно зазнають впливу

Проєкт Програми соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2027 рік охоплює територію всієї області та передбачає реалізацію заходів за основними напрямами соціально-економічного розвитку, зокрема у сферах економіки, промисловості, сільського господарства, транспорту, житлово-комунального господарства, енергоефективності, соціального захисту населення, освіти, охорони здоров'я, культури, туризму та охорони навколишнього природного середовища.

З огляду на регіональний характер документа, його заходи потенційно можуть стосуватися різних територій області, зокрема населених пунктів, територій розміщення підприємств, об'єктів соціальної та комунальної інфраструктури, транспортних шляхів, водних об'єктів, лісових масивів та інших природних територій.

Водночас проєкт Програми не визначає вичерпного переліку конкретних місць реалізації всіх передбачених заходів, їхніх остаточних параметрів, потужностей та обсягів використання природних ресурсів. Перелік пропозицій щодо об'єктів будівництва та інвестиційних проєктів також не є остаточним рішенням про їх реалізацію. У зв'язку з цим на етапі підготовки звіту про стратегічну екологічну оцінку неможливо достовірно визначити конкретні території, населені пункти та групи населення, які зазнають впливу внаслідок реалізації кожного із заходів.

Ймовірний характер та масштаб такого впливу залежатимуть від виду діяльності, місця її провадження, обсягів робіт, технологічних рішень та особливостей відповідної території.

Характеристика стану довкілля та наявних екологічних проблем

Екологічний стан Закарпатської області формується під впливом природних умов регіону, господарської діяльності, стану інфраструктури та рівня антропогенного навантаження. Основні характеристики стану атмосферного повітря, водних і земельних ресурсів, поводження з відходами, біорізноманіття та природно-заповідного фонду наведено в розділі 2 цього Звіту.

До актуальних екологічних проблем області належать, зокрема, необхідність модернізації систем водопостачання та водовідведення, реконструкції очисних споруд, удосконалення системи управління відходами,

забезпечення раціонального використання земельних і водних ресурсів, збереження лісових екосистем та біорізноманіття, а також запобігання забрудненню навколишнього природного середовища.

Вирішення зазначених проблем потребує комплексного підходу, поєднання заходів соціально-економічного розвитку з дотриманням вимог природоохоронного законодавства та врахуванням екологічних особливостей територій, на яких планується їх реалізація.

Загальна оцінка ймовірного впливу проєкту Програми на довкілля

Реалізація заходів, передбачених проєктом Програми, може мати як позитивні, так і потенційно негативні наслідки для навколишнього природного середовища.

Позитивний вплив очікується насамперед від заходів, спрямованих на розвиток та модернізацію житлово-комунальної інфраструктури, підвищення енергоефективності, удосконалення систем водопостачання і водовідведення, поліпшення поводження з відходами, розвиток екологічно орієнтованих видів господарської діяльності та збереження природних ресурсів.

Водночас реалізація окремих заходів у сферах промисловості, сільського господарства, транспорту, будівництва та реконструкції об’єктів інфраструктури за певних умов може супроводжуватися додатковим навантаженням на компоненти довкілля. Зокрема, можливими є тимчасове підвищення рівня шуму та запиленості під час будівельних робіт, утворення будівельних і побутових відходів, використання земельних та водних ресурсів, а також збільшення навантаження на атмосферне повітря і водні об’єкти внаслідок господарської діяльності.

Ступінь такого впливу залежатиме від конкретного виду діяльності, місця її здійснення, застосованих технологій, дотримання природоохоронних вимог та передбачених заходів із запобігання або зменшення негативних наслідків.

Основні напрями впливу та очікувані результати

Охорона навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів.

Заходи цього напряму мають сприяти збереженню природних комплексів, охороні водних і земельних ресурсів, лісів та біорізноманіття, а також зменшенню негативного впливу господарської діяльності на довкілля. Їх реалізація є важливою з огляду на наявні екологічні проблеми області та необхідність забезпечення збалансованого використання природних ресурсів.

Житлово-комунальне господарство та енергоефективність.

Реалізація заходів із модернізації об’єктів житлово-комунального господарства, систем водопостачання і водовідведення, очисних споруд,

підвищення енергоефективності будівель та інженерних мереж може сприяти поліпшенню якості комунальних послуг, зменшенню втрат ресурсів, скороченню обсягів забруднених стічних вод та зниженню енергоспоживання.

Розвиток транспорту та дорожньої інфраструктури.

Заходи з утримання, ремонту та розвитку автомобільних доріг, мостів та іншої транспортної інфраструктури можуть поліпшити транспортну доступність населених пунктів, безпеку дорожнього руху та умови пересування населення. Разом з тим виконання будівельних і ремонтних робіт може супроводжуватися тимчасовим шумовим навантаженням, утворенням пилу та відходів, а також впливом на прилеглі земельні ділянки.

Розвиток промисловості, підприємництва та сільського господарства.

Підтримка підприємницької діяльності, промислового виробництва та аграрного сектору може сприяти створенню робочих місць, збільшенню економічної активності та надходжень до бюджетів. Водночас розширення або модернізація виробництва за певних умов може збільшувати використання природних ресурсів, утворення відходів, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та скиди у водні об'єкти. Тому під час реалізації відповідних заходів важливим є дотримання екологічних нормативів і вимог природоохоронного законодавства.

Соціальна інфраструктура, освіта та охорона здоров'я.

Розвиток і відновлення закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та інших об'єктів соціальної інфраструктури сприятимуть поліпшенню доступності та якості послуг, створенню належних і безпечних умов перебування людей. Під час будівництва, реконструкції та капітального ремонту таких об'єктів можливі тимчасові локальні впливи, пов'язані з проведенням будівельних робіт.

Туризм, рекреація та культурний розвиток.

Розвиток туристичної та рекреаційної інфраструктури може сприяти економічній активності територіальних громад і створенню додаткових можливостей для зайнятості населення. Водночас збільшення туристичного навантаження потребує належної організації поводження з відходами, збереження природних ландшафтів, водних об'єктів та територій природно-заповідного фонду.

Вплив на умови життєдіяльності населення та стан його здоров'я

Передбачені проєктом Програми заходи у сферах житлово-комунального господарства, транспорту, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, благоустрою та розвитку інфраструктури можуть позитивно впливати

на умови життєдіяльності населення області, сприяти підвищенню доступності послуг, поліпшенню комфорту та безпеки проживання.

Важливе значення для здоров'я населення мають заходи, спрямовані на поліпшення якості питної води, належне функціонування систем водовідведення, зменшення забруднення атмосферного повітря, належне поводження з відходами та забезпечення безпечного стану об'єктів соціальної інфраструктури.

Потенційні негативні наслідки для умов проживання населення можуть бути пов'язані переважно з тимчасовими впливами під час виконання будівельних, ремонтних та інших робіт, зокрема шумом, пилом, змінами організації руху транспорту та утворенням відходів.

Враховуючи відсутність на цьому етапі повної інформації про конкретні місця реалізації всіх заходів проєкту Програми, неможливо визначити окремі населені пункти або групи населення, які можуть зазнати такого впливу. Оцінка можливих наслідків для здоров'я населення та умов його життєдіяльності має здійснюватися з урахуванням конкретного місця, характеру та масштабів реалізації відповідних заходів.

Очікувані результати реалізації заходів

У разі належної реалізації заходів проєкту Програми очікується сприяння поліпшенню стану та ефективності функціонування об'єктів інженерної і соціальної інфраструктури, раціональнішому використанню природних ресурсів, удосконаленню систем водопостачання, водовідведення та управління відходами, підвищенню енергоефективності, збереженню природних територій і поліпшенню умов життєдіяльності населення.

Водночас досягнення зазначених результатів залежатиме від фактичного виконання передбачених заходів, їх фінансового забезпечення, дотримання вимог природоохоронного законодавства та врахування екологічних обмежень під час підготовки і реалізації конкретних проєктів.

Для заходів і видів діяльності, щодо яких законодавством передбачено проведення оцінки впливу на довкілля або інших відповідних процедур, такі процедури мають здійснюватися на визначених законодавством етапах та в установленому порядку.

РОЗДІЛ IV. ОСНОВНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

Закарпатська область характеризується значним природно-ресурсним потенціалом, високим рівнем біологічного та ландшафтного різноманіття, наявністю цінних лісових, водних і гірських екосистем. Водночас на стан довкілля області впливають природні чинники, господарська діяльність, розвиток населених пунктів та інфраструктури, а також наслідки зміни клімату.

За матеріалами Доповіді про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2025 рік, до основних екологічних проблем регіону належать недостатній рівень розвитку систем збирання та оброблення відходів, потреба в модернізації систем водовідведення й очищення стічних вод, антропогенний вплив на лісові та інші природні екосистеми, небезпечні геологічні процеси, а також необхідність збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду й інших природних територій міжнародного значення.

4.1. Забруднення атмосферного повітря

Основними джерелами забруднення атмосферного повітря в області є викиди від стаціонарних джерел промислових підприємств, об'єктів енергетики та житлово-комунального господарства, а також пересувних джерел, насамперед автомобільного транспорту.

За даними Доповіді про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2025 рік, обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел становив 1,7 тис. тонн, що відповідає показнику попереднього року. Водночас під час оцінювання цих даних необхідно враховувати, що в умовах воєнного стану окремі суб'єкти господарювання мають право здійснювати діяльність на підставі декларації, що звільняє їх від обов'язку подавати звітність про фактичні обсяги викидів.

Помітну роль у формуванні навантаження на атмосферне повітря відіграє автомобільний транспорт, особливо в населених пунктах, уздовж автомобільних доріг із високою інтенсивністю руху та на транспортних вузлах.

Основними проблемними питаннями залишаються необхідність зменшення викидів забруднюючих речовин, підвищення енергоефективності підприємств і будівель, розвиток громадського транспорту та поступове оновлення транспортної інфраструктури з урахуванням екологічних вимог.

4.2. Забруднення водних ресурсів та недостатній рівень розвитку систем водовідведення

Важливою екологічною проблемою області є забезпечення належного стану поверхневих вод, зокрема річок басейну Тиси, а також належного очищення господарсько-побутових і виробничих стічних вод.

Найбільшими забруднювачами поверхневих вод, відповідно до регіональної доповіді за 2025 рік, залишаються об'єкти житлово-комунального господарства. Більшість наявних каналізаційних очисних споруд комунальних

підприємств потребують реконструкції, збільшення пропускної спроможності та впровадження сучасних технологій очищення стічних вод.

У 2025 році обсяг забруднених зворотних вод становив 3,949 млн м³, з яких 3,790 млн м³ – недостатньо очищені та 0,159 млн м³ – без очищення. Така ситуація свідчить про необхідність подальшого оновлення каналізаційних мереж, очисних споруд та розвитку систем централізованого водовідведення.

Окремої уваги потребує якість питної води. За результатами лабораторних досліджень, проведених у 2025 році, на 23 із 75 досліджених водопроводів якість води не відповідала встановленим санітарним нормам. Також невідповідність нормативним вимогам виявлено у 453 із 1679 досліджених джерел нецентралізованого водопостачання.

До основних проблем у цій сфері належать зношеність водопровідних і каналізаційних мереж, недостатня потужність та технологічна застарілість очисних споруд, недостатнє охоплення населених пунктів послугами централізованого водовідведення, а також необхідність забезпечення належного санітарного стану джерел питного водопостачання.

4.3. Проблеми у сфері управління відходами

Однією з актуальних екологічних проблем області залишається недостатній рівень розвитку інфраструктури управління побутовими відходами, зокрема їх роздільного збирання, сортування, оброблення та відновлення.

Станом на 2025 рік послугами централізованого збирання побутових відходів було охоплено 413 населених пунктів області, або 68,26 % від їх загальної кількості. Роздільне збирання окремих компонентів побутових відходів – скла, пластику, паперу та металу – було організовано у 160 населених пунктах.

Станом на 1 січня 2026 року в області обліковувалося 59 місць захоронення побутових відходів, з яких 24 перебували в експлуатації. Значна частина діючих місць захоронення характеризувалася високим рівнем заповнення: зокрема, Свалявське, Берегівське, Хустське, Міжгірське та Мукачівське – понад 80 %, а Виноградівське й Ужгородське експлуатувалися з перевищенням проєктних потужностей.

Основними проблемами у сфері управління відходами є недостатнє охоплення населених пунктів послугами збирання побутових відходів, обмежені можливості їх сортування та оброблення, значна частка відходів, що спрямовується на захоронення, потреба у приведенні місць видалення відходів до належного санітарно-екологічного стану, а також запобігання утворенню несанкціонованих сміттєзвалищ.

Важливим завданням залишається розвиток регіональної системи управління побутовими відходами на основі кластерного підходу, створення та модернізація об’єктів збирання, перевантаження, сортування й оброблення відходів, розширення практики їх роздільного збирання та зменшення обсягів захоронення.

4.4. Стан земельних ресурсів і ґрунтів

Стан земельних ресурсів області визначається природними особливостями території, структурою землекористування, інтенсивністю сільськогосподарського освоєння, а також впливом ерозійних та інших природних процесів.

До проблем, що потребують уваги, належать водна ерозія ґрунтів, змивання родючого шару під час інтенсивних опадів і паводків, порушення земель унаслідок господарської діяльності, а також необхідність збереження родючості сільськогосподарських угідь.

За результатами агрохімічного обстеження ґрунтів, наведеними в регіональній доповіді за 2025 рік, середньозважений показник вмісту гумусу становив 2,73 %. Значна частина обстежених ґрунтів характеризується підвищеною кислотністю, що зумовлює необхідність проведення заходів із підтримання та відновлення їх родючості.

Особливої уваги потребують землі сільськогосподарського призначення в рівнинній частині області, де інтенсивніше використання земельних ресурсів поєднується з ризиками ерозійних процесів, а також гірські території, для яких характерні природні обмеження землекористування та підвищена вразливість ґрунтового покриву.

4.5. Збереження лісових екосистем і біологічного різноманіття

Лісові екосистеми є одним із найважливіших природних ресурсів Закарпатської області. Вони відіграють значну роль у збереженні біологічного різноманіття, регулюванні водного режиму, запобіганні ерозії ґрунтів, захисті гірських схилів та підтриманні екологічної рівноваги.

Водночас стан лісових екосистем зазнає впливу господарської діяльності, зокрема лісокористування, транспортної та туристично-рекреаційної інфраструктури, а також незаконних рубок.

За інформацією філії «Карпатський лісовий офіс», наведеною в Доповіді про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2025 рік, протягом 2025 року державною лісовою охороною в області виявлено 361 випадок самовільної рубки дерев загальним обсягом 3966 м³ деревини. Розмір заподіяної державі шкоди становив 86 797,0 тис. гривень.

До основних проблем у цій сфері належать необхідність посилення охорони лісів від незаконних рубок, збереження пралісів і старовікових лісів, недопущення фрагментації природних лісових масивів, збереження природних оселищ і місць існування рідкісних видів рослин і тварин, а також забезпечення належного відновлення лісових екосистем.

Важливим завданням є збереження природних лісових комплексів Карпат, зокрема тих, що мають міжнародне природоохоронне значення та входять до територій природно-заповідного фонду, Смарагдової мережі й об’єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

4.6. Території та об’єкти природно-заповідного фонду, Смарагдова мережа та природоохоронні території міжнародного значення

Закарпатська область має значний природоохоронний потенціал. На її території розташовані природні комплекси, які мають особливу цінність для збереження біологічного та ландшафтного різноманіття України й Європи.

Станом на 1 січня 2026 року в області обліковувалося 500 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею понад 206,3 тис. га, що становить 16,18 % площі області. Із них 34 об'єкти мають загальнодержавне значення, 466 – місцеве значення.

До природоохоронних територій області належать, зокрема, Карпатський біосферний заповідник, національні природні парки «Синевир», «Ужанський», «Зачарований край», а також інші території та об'єкти природно-заповідного фонду.

Важливе значення для збереження природних комплексів мають водно-болотні угіддя міжнародного значення, зокрема озеро Бребенескул, Долина нарцисів та карстова печера «Дружба», які мають міжнародний природоохоронний статус відповідно до Рамсарської конвенції.

Смарагдова мережа Європи. Важливим елементом системи охорони природи області є Смарагдова мережа Європи (Emerald Network) – мережа територій особливого природоохоронного інтересу, створена в межах реалізації положень Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції). Її призначенням є збереження природних оселищ і видів рослин та тварин, що потребують охорони на європейському рівні.

У Доповіді про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2025 рік зазначено, що до української частини Смарагдової мережі входять, зокрема, території Карпатського біосферного заповідника, національних природних парків «Синевир» та «Зачарований край».

За даними видання «Природоохоронні території європейського значення в Україні» (2026 рік), площа територій Смарагдової мережі в Закарпатській області становить 2078 км², або 6,25 % площі області. При цьому 92 % площі природно-заповідного фонду області входить до Смарагдової мережі. Водночас Смарагдова мережа охоплює природні оселища та території, площа яких загалом на 16 % перевищує площу наявних територій природно-заповідного фонду області.

Серед репрезентативних територій Смарагдової мережі Закарпаття у зазначеному виданні наведено урочище Атак, Східний Свидовець та Карпатський біосферний заповідник. Особливу природоохоронну цінність становлять гірські луки й полонини, букові та ялинові ліси, праліси й старовікові ліси, річкові долини, водно-болотні угіддя та інші природні оселища, що є місцями існування рідкісних і зникаючих видів.

Збереження територій Смарагдової мережі потребує врахування їх природоохоронного значення під час планування та реалізації господарської діяльності, недопущення руйнування природних оселищ, порушення

екологічної цілісності територій і погіршення умов існування видів, для охорони яких визначено відповідні території.

Об'єкти та території, пов'язані з ЮНЕСКО. Особливе місце в системі охорони природної та культурної спадщини Закарпатської області посідають території й об'єкти, що мають міжнародне визнання в межах програм та конвенцій ЮНЕСКО.

Карпатський біосферний заповідник з 1993 року входить до Всесвітньої мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО в межах програми «Людина і біосфера» (МАБ). Його територія охоплює цінні природні комплекси Українських Карпат, зокрема гірські ліси, полонини, високогірні озера, Долину нарцисів та інші унікальні природні об'єкти.

До транскордонного біосферного резервату «Східні Карпати», створеного в межах програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера», входить також Ужанський національний природний парк. Такий міжнародний статус підкреслює важливість збереження природних комплексів прикордонних територій та розвитку транскордонної природоохоронної співпраці.

На території області розташовані складові частини серійного об'єкта Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Давні та первісні букові ліси Карпат та інших регіонів Європи». До українських складових цього об'єкта належать, зокрема, масиви Чорногора, Кузій – Трибушани, Мармароський, Стужиця – Ужок, Свидовець та Уголька – Широкий Луг. Ці лісові масиви мають виняткову цінність як природні екосистеми, що збереглися з мінімальним антропогенним втручанням та відображають природні процеси розвитку букових лісів.

До Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО також включено транскордонний культурний об'єкт «Дерев'яні церкви Карпатського регіону в Польщі та Україні». На території Закарпатської області його представляють церква Вознесіння Господнього в селі Ясіня та церква Святого Архистратига Михаїла в селі Ужок. Ці пам'ятки є цінними зразками традиційної дерев'яної сакральної архітектури Карпатського регіону.

Наявність на території області природних і культурних об'єктів, включених до міжнародних природоохоронних та культурних мереж, зумовлює необхідність особливої уваги до збереження їх цілісності, природного стану, історичного середовища та умов функціонування. Під час планування господарської діяльності, розвитку транспортної, туристичної, житлової та іншої інфраструктури важливо враховувати межі таких територій, встановлені режими їх охорони, а також можливий прямий і опосередкований вплив на об'єкти та їхні буферні зони.

4.7. Небезпечні геологічні та гідрологічні процеси

Природні умови Закарпатської області, зокрема гірський рельєф, значна кількість опадів, особливості геологічної будови та гідрологічного режиму річок, зумовлюють поширення небезпечних природних процесів.

До таких процесів належать зсуви, бокова та донна ерозія водотоків, селеві явища, карстові процеси, підтоплення та затоплення територій. Їх

активізація може призводити до руйнування ґрунтового покриву, пошкодження житлових будинків, об’єктів інфраструктури, земель сільськогосподарського призначення та природних комплексів.

За даними регіональної доповіді, на території області обліковано значну кількість проявів екзогенних геологічних процесів, зокрема зсувів, карстових лійок, ділянок бокової ерозії водотоків і селенебезпечних водотоків. Водночас у доповіді зазначено, що з 2022 року геологорозвідувальні роботи не фінансуються, а моніторингові дослідження екзогенних геологічних процесів не проводяться. Це ускладнює своєчасне отримання актуальної інформації про стан і динаміку небезпечних геологічних процесів.

Окремою проблемою для області є паводкова небезпека, пов’язана з підвищенням рівнів води в річках, інтенсивними опадами, ерозійними процесами та змінами гідрологічного режиму водотоків. Необхідними залишаються заходи з відновлення та підтримання належного стану річок, захисту берегів, запобігання підтопленню й затопленню населених пунктів та об’єктів інфраструктури.

4.8. Екологічна безпека промислових та інших техногенно небезпечних об’єктів

На території області функціонують та обліковуються об’єкти виробничого й іншого призначення, діяльність або попередня діяльність яких може бути пов’язана з екологічними ризиками. Особливої уваги потребують території колишніх промислових і гірничодобувних підприємств, де необхідно враховувати стан земель, водних ресурсів, відходів виробництва та можливі наслідки попередньої господарської діяльності.

У регіональній доповіді серед об’єктів, що потребують уваги з погляду екологічної безпеки, згадуються, зокрема, територія золотовидобувного підприємства ТОВ «Закарпатполіметали» в селі Мужієво та територія колишнього ЗАТ «Великобичківський лісохімкомбінат». Відомості про такі об’єкти необхідно враховувати під час планування подальшого використання відповідних територій та реалізації заходів, що можуть впливати на стан довкілля.

Важливим напрямом залишається запобігання забрудненню земель і водних ресурсів, належне поводження з небезпечними відходами, забезпечення екологічної безпеки виробничих майданчиків та дотримання природоохоронних вимог під час реконструкції, модернізації або зміни функціонального призначення промислових об’єктів.

4.8. Основні заходи для покращення стану довкілля

Покращення стану довкілля в Закарпатській області передбачається забезпечувати шляхом реалізації чинних стратегій, регіональних і місцевих програм та планів, зокрема Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року, Програми охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2024–2027 роки, Регіонального плану управління відходами Закарпатської області до 2034 року, програм у сфері забезпечення

населення якісною питною водою та поводження з побутовими відходами, а також місцевих природоохоронних програм територіальних громад.

Основними напрямами таких заходів є охорона водних ресурсів, модернізація систем водопостачання і водовідведення та очисних споруд, розвиток системи управління відходами, збереження лісових екосистем і біологічного різноманіття, охорона та раціональне використання територій природно-заповідного фонду, Смарагдової мережі й об'єктів міжнародного природоохоронного значення, а також запобігання забрудненню довкілля та небезпечним природним процесам.

РОЗДІЛ V. ЙМОВІРНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ

З метою запобігання, зменшення та пом'якшення ймовірних негативних наслідків для довкілля та здоров'я населення під час реалізації Програми соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2027 рік передбачається дотримання вимог природоохоронного законодавства, врахування екологічних обмежень, застосування ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій, а також виконання відповідних природоохоронних заходів.

Оскільки Програма визначає основні напрями соціально-економічного розвитку області та містить пропозиції щодо реалізації заходів у різних сферах, зокрема будівництва, реконструкції й капітального ремонту об'єктів, конкретні заходи із запобігання або зменшення негативного впливу мають уточнюватися під час підготовки та реалізації відповідних проєктів з урахуванням їх місця розташування, технічних характеристик, масштабів і можливого впливу на довкілля та здоров'я населення.

У разі якщо планована діяльність належить до видів діяльності, визначених законодавством, необхідно забезпечувати проведення процедури оцінки впливу на довкілля до прийняття рішення про її провадження. Під час підготовки проєктної документації та реалізації заходів необхідно також враховувати вимоги законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, земельних і водних ресурсів, біорізноманіття, культурної спадщини та громадського здоров'я.

1. Загальні заходи екологічної безпеки та управління довкіллям

З метою забезпечення екологічної безпеки під час виконання Програми передбачається:

забезпечення дотримання вимог законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про охорону земель», «Про управління відходами», «Про питну воду та питне водопостачання», «Про водовідведення та очищення стічних вод», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про

систему громадського здоров’я», Водного кодексу України та Земельного кодексу України;

урахування екологічних, санітарних, водоохоронних, містобудівних та інших установлених законодавством обмежень під час вибору місць розташування та підготовки проєктів;

урахування результатів стратегічної екологічної оцінки під час виконання заходів Програми та прийняття рішень щодо подальшої реалізації відповідних проєктів;

застосування сучасних енергоефективних, ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій;

забезпечення раціонального використання природних ресурсів та запобігання їх надмірному споживанню;

урахування екологічних критеріїв під час розроблення та реалізації регіональних і місцевих програм, планів та проєктів;

забезпечення виконання передбачених законодавством заходів із моніторингу стану довкілля та врахування його результатів під час планування подальшої діяльності;

недопущення реалізації заходів із порушенням установлених режимів охорони та використання територій і об’єктів природно-заповідного фонду, водоохоронних зон, прибережних захисних смуг, санітарно-захисних зон та інших територій з особливими умовами використання.

2. Заходи у сфері охорони здоров’я населення

З метою запобігання негативному впливу на здоров’я населення та покращення умов життєдіяльності передбачається:

розвиток і модернізація матеріально-технічної бази закладів охорони здоров’я;

підвищення доступності та якості медичних послуг, зокрема первинної медичної допомоги;

розвиток системи медичної та реабілітаційної допомоги, у тому числі послуг із психологічної реабілітації;

покращення доступності медичних послуг для населення, зокрема шляхом розвитку спроможної мережі закладів охорони здоров’я;

урахування потреб осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення під час будівництва, реконструкції й капітального ремонту об’єктів соціальної інфраструктури;

дотримання санітарних норм і правил, вимог щодо якості питної води, санітарного стану територій, рівнів шуму та інших чинників, що можуть впливати на здоров’я населення;

забезпечення належного поводження з медичними та іншими небезпечними відходами відповідно до вимог законодавства;

проведення оцінки ризиків для здоров’я та санітарно-епідемічного благополуччя населення із залученням експертів відповідних установ та організацій відповідно до вимог наказу Міністерства охорони здоров’я України від 01 вересня 2025 року № 1373 «Про затвердження Порядку проведення

оцінки ризиків для здоров’я та санітарно-епідемічного благополуччя населення та проведення за результатами такої оцінки відповідних профілактичних, обстежувальних, консультаційних та інших заходів»;

забезпечення проведення лабораторного контролю за станом атмосферного повітря, водних ресурсів, ґрунтів, рівнями шумового навантаження та електромагнітного випромінювання на територіях, де реалізація відповідних заходів може створювати ризики для здоров’я населення.

Заходи у сфері охорони здоров’я населення мають здійснюватися з урахуванням вимог законодавства у сфері громадського здоров’я та санітарного законодавства.

3. Заходи для запобігання, зменшення та пом’якшення впливу на компоненти довкілля

3.1. Атмосферне повітря

упровадження енергоефективних технологій та заходів зі зменшення споживання енергоресурсів на об’єктах бюджетної, комунальної та виробничої сфер;

модернізація виробничого обладнання із застосуванням технологій, що сприяють зменшенню викидів забруднюючих речовин;

використання під час будівельних і ремонтних робіт техніки та обладнання, що відповідають установленим екологічним вимогам;

вжиття заходів щодо зменшення пилiння під час проведення земляних, будівельних та інших робіт;

розвиток громадського транспорту та створення умов для використання екологічно чистіших видів транспорту;

дотримання встановлених нормативів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря під час експлуатації відповідних об’єктів;

забезпечення дотримання нормативних рівнів шуму та інших фізичних факторів впливу на населення, зокрема електромагнітного випромінювання, під час будівництва та експлуатації об’єктів;

застосування під час модернізації систем теплопостачання енергоефективних технологій, що забезпечують раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів та мінімізацію викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

3.2. Водні ресурси

модернізація та реконструкція систем водопостачання і водовідведення, очисних споруд;

будівництво, реконструкція та капітальний ремонт діючих водозабірних споруд із застосуванням сучасних технологій та обладнання для забезпечення населення питною водою гарантованої якості;

забезпечення відповідності якості питної води встановленим санітарним нормам і державним медико-санітарним вимогам;

розвиток систем централізованого водопостачання та водовідведення, зокрема в населених пунктах із підвищеним навантаженням на інженерну інфраструктуру внаслідок житлової та промислової забудови;

упровадження сучасних технологій очищення стічних вод та забезпечення належного функціонування очисних споруд;

забезпечення належного очищення виробничих і господарсько-побутових стічних вод перед їх скиданням у водні об'єкти;

запобігання потраплянню забруднюючих речовин у поверхневі та підземні води під час виконання будівельних, ремонтних та інших робіт;

дотримання встановленого режиму використання водоохоронних зон і прибережних захисних смуг;

раціональне використання водних ресурсів та впровадження водозберігаючих технологій;

урахування ризиків підтоплення, паводків та інших небезпечних гідрологічних процесів під час планування і реалізації інфраструктурних проєктів.

3.3. Поводження з відходами

реалізація Регіонального плану управління відходами Закарпатської області до 2034 року та відповідних місцевих планів управління відходами;

розвиток інфраструктури збирання, роздільного збирання, сортування, оброблення та відновлення побутових відходів;

розширення охоплення населення послугами з управління побутовими відходами, удосконалення системи їх збирання, вивезення та належного оброблення в усіх населених пунктах області;

сприяння зменшенню обсягів відходів, що направляються на захоронення, та збільшенню частки їх повторного використання і перероблення;

забезпечення належного збирання, зберігання, перевезення та оброблення будівельних відходів, що утворюються під час будівництва, реконструкції та капітального ремонту об'єктів;

забезпечення належного поводження з небезпечними відходами відповідно до вимог законодавства;

запобігання утворенню несанкціонованих сміттєзвалищ та вжиття заходів щодо ліквідації виявлених місць несанкціонованого розміщення відходів.

3.4. Земельні ресурси та ґрунти

забезпечення раціонального використання земельних ресурсів під час підготовки та реалізації інфраструктурних проєктів;

мінімізація площ порушення земель і ґрунтового покриву під час проведення будівельних та земляних робіт;

збереження родючого шару ґрунту та його використання відповідно до вимог законодавства;

відновлення та рекультивація земель, порушених унаслідок виконання робіт;

запобігання забрудненню ґрунтів будівельними матеріалами, паливно-мастильними речовинами та відходами;

урахування інженерно-геологічних умов територій, зокрема ризиків розвитку зсувних, селевих, ерозійних та інших небезпечних процесів;

передбачення протиерозійних та інших заходів для забезпечення стійкості земель і схилів у разі необхідності.

3.5. Біорізноманіття та природно-заповідний фонд

урахування природоохоронного статусу територій та об'єктів під час вибору місць розташування і підготовки проєктів;

дотримання встановлених режимів охорони та використання територій і об'єктів природно-заповідного фонду;

урахування цілей збереження територій Смарагдової мережі, природних оселищ та видів рослин і тварин, що підлягають особливій охороні;

недопущення пошкодження природних оселищ, місць розмноження, перебування та міграційних шляхів тварин унаслідок реалізації проєктів;

урахування вимог щодо охорони видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, та інших видів, що підлягають охороні відповідно до міжнародних зобов'язань України;

збереження лісових екосистем, природних ландшафтів та зелених насаджень;

дотримання вимог законодавства щодо благоустрою територій населених пунктів, збереження наявних зелених насаджень та забезпечення озеленення територій під час реалізації заходів Програми;

проведення, у випадках і порядку, передбачених законодавством, оцінювання можливого впливу на території природно-заповідного фонду та території Смарагдової мережі;

відновлення порушених природних територій та застосування інших заходів із запобігання або компенсації шкоди біорізноманіттю у випадках, передбачених законодавством.

3.6. Рекреаційні території та культурна спадщина

урахування природоохоронних, містобудівних та інших обмежень під час планування розвитку рекреаційної і туристичної інфраструктури;

забезпечення збереження природних ландшафтів, рекреаційних територій та об'єктів природної спадщини;

урахування статусу об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, біосферних резерватів та інших територій міжнародного значення під час підготовки й реалізації відповідних проєктів;

дотримання вимог законодавства про охорону культурної спадщини під час проведення будівельних, земляних та інших робіт на територіях розташування об'єктів культурної спадщини та в межах установлених зон їх охорони;

забезпечення збереження історичних ареалів населених місць, пам'яток та інших об'єктів культурної спадщини;

розвиток екологічного туризму з урахуванням рекреаційної місткості територій та необхідності збереження природних комплексів.

3.7. Радіаційна безпека

забезпечення дотримання вимог законодавства у сфері радіаційної безпеки під час будівництва та експлуатації об'єктів;

проведення у випадках, передбачених законодавством, радіаційного контролю перед введенням новозбудованих об'єктів в експлуатацію, зокрема вимірювання потужності дози гамма-випромінювання та визначення об'ємної активності радону-222 у повітрі приміщень;

урахування вимог радіаційної безпеки та передбачення заходів щодо обмеження опромінення населення природними джерелами іонізуючого випромінювання.

3.8. Клімат та енергетичні ресурси

Позитивний вплив на кліматичну політику та ефективність використання ресурсів може забезпечуватися впровадженням енергоефективних технологій, модернізацією будівель і споруд, скороченням споживання енергоресурсів, використанням відновлюваних джерел енергії та оптимізацією транспортної інфраструктури.

Водночас будівельні роботи, експлуатація техніки, транспортних засобів та окремих виробничих об'єктів можуть супроводжуватися викидами парникових газів. Їх обсяги залежатимуть від виду діяльності, технологічних рішень, тривалості робіт та обсягів споживання енергетичних ресурсів.

4. Заходи щодо врахування кумулятивних і транскордонних впливів

Під час підготовки та реалізації заходів Програми необхідно враховувати можливість виникнення сукупного впливу кількох видів діяльності на одній території або в межах суміжних територій. З цією метою передбачається:

урахування наявного антропогенного навантаження на території, де планується реалізація відповідних заходів;

оцінювання можливого сукупного впливу на атмосферне повітря, водні ресурси, ґрунти, природні екосистеми та умови життєдіяльності населення;

узгодження заходів, що реалізуються на суміжних територіях, з метою запобігання надмірному навантаженню на компоненти довкілля;

урахування результатів моніторингу довкілля та оцінювання впливу окремих проєктів під час прийняття подальших рішень.

З огляду на географічне розташування Закарпатської області та наявність спільних із сусідніми державами водних басейнів, під час підготовки та реалізації окремих проєктів необхідно враховувати можливість транскордонного впливу. У разі якщо конкретна планована діяльність може мати такий вплив, відповідні процедури здійснюються згідно з вимогами національного законодавства та міжнародних договорів України.

Конкретний характер і масштаб кумулятивних та можливих транскордонних впливів можуть бути визначені на наступних етапах підготовки й реалізації відповідних проєктів з урахуванням їх місця

розташування, характеристик та особливостей навколишнього природного середовища.

5. Загальна оцінка ймовірних наслідків реалізації Програми

Реалізація заходів, передбачених проєктом Програми соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2027 рік, може сприяти покращенню соціально-економічних умов регіону, модернізації інфраструктури, підвищенню енергоефективності, розвитку систем водопостачання та водовідведення, удосконаленню управління відходами та покращенню умов життєдіяльності населення.

Разом із тим окремі заходи, зокрема ті, що передбачають будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт та розвиток виробничої, транспортної й іншої інфраструктури, можуть супроводжуватися негативним впливом на окремі компоненти довкілля. Його характер, інтенсивність, територіальні межі та тривалість залежатимуть від конкретних характеристик об’єктів і умов їх реалізації.

Оскільки на етапі підготовки проєкту Програми не для всіх заходів визначено точні місця розташування та технічні параметри об’єктів, встановити остаточний масштаб їх можливого впливу на довкілля наразі неможливо. Відповідні питання мають бути враховані під час подальшого планування, проєктування та реалізації конкретних заходів із дотриманням вимог природоохоронного законодавства.

Загалом за умови належного врахування екологічних обмежень, виконання передбачених законодавством процедур оцінки впливу на довкілля та реалізації заходів із запобігання і зменшення негативних наслідків очікувані позитивні результати Програми можуть переважати потенційні негативні впливи. Водночас це не виключає необхідності детального оцінювання впливу окремих проєктів на довкілля на наступних етапах їх підготовки та реалізації.

.

РОЗДІЛ VI. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ’ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

З метою запобігання, зменшення та пом’якшення ймовірних негативних наслідків для довкілля та здоров’я населення під час реалізації Програми соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2027 рік передбачається дотримання вимог природоохоронного законодавства, врахування екологічних обмежень, застосування ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій, а також виконання відповідних природоохоронних заходів.

Оскільки проєкт Програми визначає основні напрями соціально-економічного розвитку області та містить пропозиції щодо реалізації заходів у різних сферах, зокрема будівництва, реконструкції й капітального ремонту

об’єктів, конкретні заходи із запобігання або зменшення негативного впливу мають уточнюватися під час підготовки та реалізації відповідних проєктів з урахуванням їх місця розташування, технічних характеристик, масштабів і можливого впливу на довкілля.

У разі якщо планована діяльність належить до видів діяльності, визначених законодавством, необхідно забезпечувати проведення процедури оцінки впливу на довкілля до прийняття рішення про її провадження. Також під час підготовки проєктної документації та реалізації заходів необхідно враховувати вимоги законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, земельних і водних ресурсів, біорізноманіття, культурної спадщини та громадського здоров’я.

1. Загальні заходи екологічної безпеки та управління довкіллям

З метою забезпечення екологічної безпеки під час виконання Програми передбачається:

забезпечення дотримання вимог законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про охорону земель», «Про управління відходами», «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про стратегічну екологічну оцінку», Водного кодексу України та Земельного кодексу України;

урахування екологічних, санітарних, водоохоронних, містобудівних та інших установлених законодавством обмежень під час вибору місць розташування та підготовки проєктів;

урахування результатів стратегічної екологічної оцінки під час виконання заходів Програми та прийняття рішень щодо подальшої реалізації відповідних проєктів;

застосування сучасних енергоефективних, ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій;

забезпечення раціонального використання природних ресурсів та запобігання їх надмірному споживанню;

урахування екологічних критеріїв під час розроблення та реалізації регіональних і місцевих програм, планів та проєктів;

забезпечення виконання передбачених законодавством заходів із моніторингу стану довкілля та врахування його результатів під час планування подальшої діяльності;

недопущення реалізації заходів із порушенням установлених режимів охорони та використання територій і об’єктів природно-заповідного фонду, водоохоронних зон, прибережних захисних смуг, санітарно-захисних зон та інших територій з особливими умовами використання.

2. Заходи у сфері охорони здоров’я населення

З метою запобігання негативному впливу на здоров’я населення та покращення умов життєдіяльності передбачається:

розвиток і модернізація матеріально-технічної бази закладів охорони здоров’я;

підвищення доступності та якості медичних послуг, зокрема первинної медичної допомоги;

розвиток системи медичної та реабілітаційної допомоги, у тому числі послуг із психологічної реабілітації;

покращення доступності медичних послуг для населення, зокрема шляхом розвитку спроможної мережі закладів охорони здоров'я;

урахування потреб осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення під час будівництва, реконструкції й капітального ремонту об'єктів соціальної інфраструктури;

дотримання санітарних норм і правил, вимог щодо якості питної води, санітарного стану територій, рівнів шуму та інших чинників, що можуть впливати на здоров'я населення;

забезпечення належного поводження з медичними та іншими небезпечними відходами відповідно до вимог законодавства.

Заходи у сфері охорони здоров'я населення мають здійснюватися з урахуванням вимог законодавства у сфері громадського здоров'я та санітарного законодавства.

3. Заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення впливу на компоненти довкілля

3.1. Атмосферне повітря

упровадження енергоефективних технологій та заходів зі зменшення споживання енергоресурсів на об'єктах бюджетної, комунальної та виробничої сфер;

модернізація виробничого обладнання із застосуванням технологій, що сприяють зменшенню викидів забруднюючих речовин;

використання під час будівельних і ремонтних робіт техніки та обладнання, що відповідають установленим екологічним вимогам;

вжиття заходів щодо зменшення пилiння під час проведення земляних, будівельних та інших робіт;

розвиток громадського транспорту та створення умов для використання екологічно чистіших видів транспорту;

дотримання встановлених нормативів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря під час експлуатації відповідних об'єктів.

3.2. Водні ресурси

модернізація та реконструкція систем водопостачання і водовідведення, очисних споруд;

упровадження сучасних технологій очищення стічних вод та забезпечення належного функціонування очисних споруд;

забезпечення належного очищення виробничих і господарсько-побутових стічних вод перед їх скиданням у водні об'єкти;

запобігання потраплянню забруднюючих речовин у поверхневі та підземні води під час виконання будівельних, ремонтних та інших робіт;

дотримання встановленого режиму використання водоохоронних зон і прибережних захисних смуг;

раціональне використання водних ресурсів та впровадження водозберігаючих технологій;

урахування ризиків підтоплення, паводків та інших небезпечних гідрологічних процесів під час планування і реалізації інфраструктурних проєктів.

3.3. Поводження з відходами

реалізація Регіонального плану управління відходами Закарпатської області до 2034 року та відповідних місцевих планів управління відходами;

розвиток інфраструктури збирання, роздільного збирання, сортування, оброблення та відновлення побутових відходів;

сприяння зменшенню обсягів відходів, що направляються на захоронення, та збільшенню частки їх повторного використання і перероблення;

забезпечення належного збирання, зберігання, перевезення та оброблення будівельних відходів, що утворюються під час будівництва, реконструкції та капітального ремонту об'єктів;

забезпечення належного поводження з небезпечними відходами відповідно до вимог законодавства;

запобігання утворенню несанкціонованих сміттєзвалищ та вжиття заходів щодо ліквідації виявлених місць несанкціонованого розміщення відходів.

3.4. Земельні ресурси та ґрунти

забезпечення раціонального використання земельних ресурсів під час підготовки та реалізації інфраструктурних проєктів;

мінімізація площ порушення земель і ґрунтового покриву під час проведення будівельних та земляних робіт;

збереження родючого шару ґрунту та його використання відповідно до вимог законодавства;

відновлення та рекультивація земель, порушених унаслідок виконання робіт;

запобігання забрудненню ґрунтів будівельними матеріалами, паливно-мастильними речовинами та відходами;

урахування інженерно-геологічних умов територій, зокрема ризиків розвитку зсувних, селевих, ерозійних та інших небезпечних процесів;

передбачення протиерозійних та інших заходів для забезпечення стійкості земель і схилів у разі необхідності.

3.5. Біорізноманіття та природно-заповідний фонд

урахування природоохоронного статусу територій та об'єктів під час вибору місць розташування і підготовки проєктів;

дотримання встановлених режимів охорони та використання територій і об'єктів природно-заповідного фонду;

урахування цілей збереження територій Смарагдової мережі, природних оселищ та видів рослин і тварин, що підлягають особливій охороні;

недопущення пошкодження природних оселищ, місць розмноження, перебування та міграційних шляхів тварин унаслідок реалізації проєктів;

урахування вимог щодо охорони видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, та інших видів, що підлягають охороні відповідно до міжнародних зобов'язань України;

збереження лісових екосистем, природних ландшафтів та зелених насаджень;

проведення, у випадках і порядку, передбачених законодавством, оцінювання можливого впливу на території природно-заповідного фонду та території Смарагдової мережі;

відновлення порушених природних територій та застосування інших заходів із запобігання або компенсації шкоди біорізноманіттю у випадках, передбачених законодавством.

3.6. Рекреаційні території та культурна спадщина

урахування природоохоронних, містобудівних та інших обмежень під час планування розвитку рекреаційної і туристичної інфраструктури;

забезпечення збереження природних ландшафтів, рекреаційних територій та об'єктів природної спадщини;

урахування статусу об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, біосферних резерватів та інших територій міжнародного значення під час підготовки й реалізації відповідних проєктів;

дотримання вимог законодавства про охорону культурної спадщини під час проведення будівельних, земляних та інших робіт на територіях розташування об'єктів культурної спадщини та в межах установлених зон їх охорони;

забезпечення збереження історичних ареалів населених місць, пам'яток та інших об'єктів культурної спадщини;

розвиток екологічного туризму з урахуванням рекреаційної місткості територій та необхідності збереження природних комплексів.

4. Заходи щодо врахування кумулятивних і транскордонних впливів

Під час підготовки та реалізації заходів Програми необхідно враховувати можливість виникнення сукупного впливу кількох видів діяльності на одній території або в межах суміжних територій. З цією метою передбачається:

урахування наявного антропогенного навантаження на території, де планується реалізація відповідних заходів;

оцінювання можливого сукупного впливу на атмосферне повітря, водні ресурси, ґрунти, природні екосистеми та умови життєдіяльності населення;

узгодження заходів, що реалізуються на суміжних територіях, з метою запобігання надмірному навантаженню на компоненти довкілля;

урахування результатів моніторингу довкілля та оцінювання впливу окремих проєктів під час прийняття подальших рішень.

З огляду на географічне розташування Закарпатської області та наявність спільних із сусідніми державами водних басейнів, під час підготовки

та реалізації окремих проєктів необхідно враховувати можливість транскордонного впливу. У разі якщо конкретна планована діяльність може мати такий вплив, відповідні процедури здійснюються згідно з вимогами національного законодавства та міжнародних договорів України.

Конкретний характер і масштаб кумулятивних та можливих транскордонних впливів можуть бути визначені на наступних етапах підготовки й реалізації відповідних проєктів з урахуванням їх місця розташування, характеристик та особливостей навколишнього природного середовища.

РОЗДІЛ VII. ОБГРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ

Під час підготовки проєкту Програми соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2027 рік враховано стратегічні пріоритети розвитку регіону, визначені Стратегією розвитку Закарпатської області на період до 2027 року, затвердженою рішенням Закарпатської обласної ради від 19.12.2024 № 1216, а також необхідність забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку області з урахуванням екологічних вимог та безпекових викликів.

Проєкт Програми спрямований на визначення пріоритетних напрямів розвитку області, підтримку економіки та підприємництва, розвиток інфраструктури, підвищення якості життя населення, раціональне використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки.

Під час стратегічної екологічної оцінки розглянуто такі варіанти подальшого розвитку:

1. Реалізація проєкту Програми (основний варіант).

Передбачає виконання визначених у проєкті Програми пріоритетів і заходів соціально-економічного розвитку області у 2027 році. Такий варіант дає змогу забезпечити комплексний підхід до розвитку регіону, поєднати економічні, соціальні та екологічні завдання, сприяти модернізації інфраструктури, підвищенню енергоефективності, покращенню систем водопостачання і водовідведення та розвитку системи управління відходами.

Водночас реалізація окремих заходів, зокрема будівництва, реконструкції та капітального ремонту об’єктів, може супроводжуватися тимчасовим або тривалим негативним впливом на окремі компоненти довкілля. Запобігання та зменшення такого впливу має забезпечуватися шляхом дотримання природоохоронних вимог, урахування екологічних обмежень і виконання передбачених законодавством процедур оцінювання впливу на довкілля.

2. Нульова альтернатива (відмова від затвердження та реалізації Програми).

Передбачає збереження існуючих тенденцій соціально-економічного розвитку області без реалізації заходів, визначених проєктом Програми на 2027 рік.

За такого сценарію не буде забезпечено реалізацію запланованого комплексу заходів, спрямованих на підтримку економіки та підприємництва, розвиток інфраструктури, покращення умов життєдіяльності населення та вирішення окремих екологічних проблем. Це може обмежити можливості залучення інвестицій, модернізації об’єктів комунальної та соціальної інфраструктури, розвитку систем водопостачання і водовідведення та вдосконалення управління відходами.

Водночас відмова від затвердження Програми сама по собі не усуває наявних екологічних проблем і не гарантує зменшення антропогенного навантаження на довкілля. За такого варіанта зберігатимуться існуючі тенденції та ризики, пов’язані зі станом водних ресурсів, поводженням з відходами, використанням земельних ресурсів, збереженням природних екосистем та іншими екологічними проблемами області.

3. Альтернатива з посиленим екологічним спрямуванням.

Передбачає реалізацію основних напрямів соціально-економічного розвитку області з наданням більшої пріоритетності природоохоронним заходам, енергоефективності, використанню відновлюваних джерел енергії, розвитку системи управління відходами, охороні водних ресурсів, збереженню біорізноманіття та природних територій.

Такий підхід може забезпечити додаткові позитивні результати для довкілля та сприяти підвищенню екологічної безпеки регіону. Водночас його реалізація потребуватиме відповідного фінансового забезпечення, узгодження з іншими напрямами соціально-економічного розвитку та врахування актуальних потреб області.

За результатами розгляду зазначених варіантів найбільш доцільним визначено основний варіант — реалізацію проєкту Програми із забезпеченням належного врахування екологічних вимог під час підготовки та виконання передбачених заходів.

Такий вибір обумовлений необхідністю комплексного вирішення завдань соціально-економічного розвитку області, збереження економічного потенціалу, підтримки підприємництва, розвитку інфраструктури та покращення умов життєдіяльності населення. При цьому екологічна складова має враховуватися під час реалізації всіх відповідних напрямів і проєктів.

Отже, реалізація проєкту Програми за умови дотримання вимог природоохоронного законодавства, виконання заходів із запобігання та зменшення негативного впливу на довкілля, визначених у цьому звіті, є найбільш збалансованим варіантом подальшого розвитку Закарпатської області на 2027 рік.

РОЗДІЛ VIII. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Стратегічна екологічна оцінка не завершується затвердженням Програми соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2027 рік. Важливим етапом є подальший моніторинг наслідків її виконання для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, з метою виявлення можливих непередбачених негативних впливів та своєчасного вжиття заходів для їх усунення.

Відповідно до статті 17 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» замовник у межах своєї компетенції здійснює моніторинг наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, один раз на рік оприлюднює його результати на своєму офіційному вебсайті та вносить їх до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки.

Моніторинг здійснюватиметься з метою:

виявлення можливих непередбачених негативних наслідків для довкілля та здоров'я населення;

порівняння прогнозованих у звіті про СЕО та фактичних наслідків виконання Програми;

відстеження змін стану основних компонентів довкілля на територіях, де реалізуються заходи та проєкти Програми;

оцінювання ефективності заходів, передбачених для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків;

визначення необхідності вжиття додаткових заходів у разі виявлення несприятливих змін.

Організація моніторингу здійснюватиметься з використанням наявних державних і регіональних систем спостереження за станом довкілля, даних державної статистики, адміністративної інформації структурних підрозділів обласної військової адміністрації, територіальних органів центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інших установ у межах їхніх повноважень.

Основні показники моніторингу стану довкілля та здоров'я населення

З урахуванням імовірних наслідків виконання Програми, визначених у розділі V цього Звіту, та заходів із запобігання, зменшення і пом'якшення негативних наслідків, наведених у розділі VI, моніторинг пропонується здійснювати за такими напрямами:

1. Атмосферне повітря:

обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення (тис. тонн на рік);

показники якості атмосферного повітря за наявними даними спостережень.

2. Водні ресурси:

обсяги скидання зворотних (стічних) вод у водні об'єкти (млн куб. метрів на рік);

обсяги забруднених зворотних вод, у тому числі недостатньо очищених та неочищених (млн куб. метрів на рік);

результати моніторингу якості поверхневих вод за наявними даними спостережень.

3. Ґрунти та земельні ресурси:

площі земель, порушених під час реалізації заходів і проєктів Програми (га);

площі відновлених та рекультивованих земель (га);

кількість зафіксованих випадків забруднення земель і ґрунтів, пов'язаних із реалізацією відповідних заходів (за наявності інформації).

4. Поводження з відходами:

обсяги утворення відходів під час реалізації відповідних заходів і проєктів (тонн);

обсяги відходів, переданих на відновлення та видалення (тонн);

кількість виявлених і ліквідованих несанкціонованих місць розміщення відходів;

інформація про забезпечення належного збирання, перевезення та оброблення будівельних і небезпечних відходів.

5. Біорізноманіття та природоохоронні території:

інформація про реалізацію заходів і проєктів у межах або поблизу територій та об'єктів природно-заповідного фонду, територій Смарагдової мережі та інших природоохоронних територій;

площі природних територій, порушених унаслідок реалізації відповідних проєктів (за наявності таких випадків);

кількість виявлених випадків порушення встановленого режиму охорони та використання природоохоронних територій, пов'язаних із виконанням Програми.

6. Клімат та енергетичні ресурси:

обсяги споживання енергетичних ресурсів на об'єктах, де реалізовано передбачені Програмою енергоефективні заходи (за наявності відповідних даних);

інформація про впровадження заходів з енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії.

7. Здоров'я населення та умови життєдіяльності:

показники захворюваності населення за окремими класами хвороб, зокрема хвороб органів дихання та новоутворень, за наявності відповідної статистичної інформації;

показник малюкової смертності;

забезпеченість населення лікарями та доступність первинної медичної допомоги;

інформація про забезпечення населення якісною питною водою та належними умовами водовідведення.

8. Культурна спадщина та рекреаційні території:

інформація про реалізацію заходів і проєктів у межах або поблизу об'єктів культурної спадщини, об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та рекреаційних територій;

кількість виявлених випадків пошкодження об'єктів культурної спадщини або порушення встановлених режимів їх охорони, пов'язаних із реалізацією заходів Програми.

Показники стану здоров'я населення використовуватимуться для відстеження загальної динаміки та виявлення можливих несприятливих тенденцій. Водночас зміни таких показників не можуть автоматично розглядатися як наслідок виконання Програми, оскільки на стан здоров'я населення впливає сукупність соціальних, демографічних, економічних та інших чинників.

Під час оцінювання результатів моніторингу враховуватимуться вихідні значення показників, наявні дані за попередні роки, встановлені законодавством нормативи та фактичні умови реалізації відповідних заходів і проєктів. Для показників, безпосередньо пов'язаних із конкретними об'єктами, їхні цільові значення та критерії оцінювання уточнюватимуться на етапах підготовки й реалізації таких проєктів з урахуванням вихідного стану довкілля, проєктних рішень і вимог законодавства.

Заходи, строки та порядок здійснення моніторингу

Моніторинг наслідків виконання Програми здійснюватиметься щороку протягом строку її дії.

Для організації та проведення моніторингу передбачається:

збір та узагальнення офіційної статистичної й адміністративної інформації за визначеними показниками — щороку;

отримання інформації від відповідних структурних підрозділів обласної військової адміністрації, територіальних органів центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування — щороку;

аналіз результатів спостережень за станом атмосферного повітря, поверхневих вод, ґрунтів та інших компонентів довкілля за наявними даними державного і регіонального моніторингу — щороку;

узагальнення інформації про реалізацію заходів і проєктів, які можуть мати вплив на довкілля, зокрема про виконання передбачених природоохоронних заходів та результатів відповідних процедур оцінки впливу на довкілля — за наявності таких проєктів;

аналіз змін показників стану здоров'я населення та умов його життєдіяльності за наявними офіційними даними — щороку;

порівняння фактичних результатів із прогнозованими наслідками, визначеними у звіті про СЕО, та оцінювання необхідності додаткових заходів — щороку.

Методами отримання інформації для проведення моніторингу є аналіз офіційних статистичних та адміністративних даних, результатів державних і регіональних спостережень за станом довкілля, інформації про реалізацію відповідних проєктів, а також інших доступних матеріалів у межах компетенції відповідних органів та установ.

За результатами щорічного моніторингу готуватиметься звіт, який оприлюднюватиметься на офіційному вебсайті Закарпатської обласної військової адміністрації та вноситиметься до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки відповідно до вимог законодавства.

У разі виявлення не передбачених звітом про СЕО негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, передбачається проведення додаткового аналізу причин їх виникнення та можливого зв'язку з виконанням Програми, а також вжиття в межах компетенції заходів для їх усунення. За необхідності готуватимуться пропозиції щодо коригування заходів Програми або внесення до неї відповідних змін.

Здійснення моніторингу наслідків виконання Програми дасть змогу своєчасно виявляти можливі негативні зміни стану довкілля та здоров'я населення, оцінювати результативність передбачених природоохоронних заходів і враховувати отримані результати під час подальшого планування соціально-економічного розвитку області.

РОЗДІЛ IX. РЕЗЮМЕ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ ІНФОРМАЦІЇ

Проєкт Програми соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2027 рік спрямований на забезпечення стабільного функціонування регіону в умовах воєнного стану, підтримку економіки та підприємництва, розвиток інфраструктури, соціальної сфери, підвищення добробуту і якості життя населення, ефективне використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

Проєкт Програми визначає основні напрями соціально-економічного розвитку області, очікувані показники та пропозиції щодо реалізації заходів у різних сферах. Частина пропозицій може передбачати будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт об'єктів інженерної, транспортної, житлово-комунальної, соціальної та іншої інфраструктури. Водночас на етапі підготовки проєкту Програми не для всіх таких заходів визначено конкретне місце розташування, технічні характеристики, потужності та обсяги використання природних ресурсів. Тому характер і масштаб можливого впливу на довкілля потребуватимуть уточнення під час підготовки та реалізації відповідних проєктів.

Під час стратегічної екологічної оцінки проаналізовано ймовірні наслідки виконання проєкту Програми для атмосферного повітря, водних

ресурсів, земель і ґрунтів, рослинного і тваринного світу, ландшафтів, природоохоронних територій, умов життєдіяльності та здоров'я населення, а також можливі вторинні, кумулятивні та синергічні наслідки.

Очікується, що реалізація заходів проєкту Програми може мати позитивний вплив на довкілля та умови життєдіяльності населення, зокрема завдяки:

модернізації систем водопостачання, водовідведення та очищення стічних вод;

розвитку та оновленню інженерно-транспортної і комунальної інфраструктури;

впровадженню енергоефективних рішень та використанню ресурсозберігаючих технологій;

удосконаленню системи управління відходами, розвитку їх роздільного збирання, сортування та відновлення;

раціональному використанню земельних, водних та інших природних ресурсів;

розвитку соціальної інфраструктури, підвищенню доступності медичних послуг та покращенню умов життєдіяльності населення.

Водночас під час будівництва, реконструкції та експлуатації окремих об'єктів можуть виникати тимчасові або тривалі негативні впливи, зокрема забруднення атмосферного повітря пилом і викидами, підвищення рівня шуму, утворення будівельних відходів, порушення ґрунтового покриву, зміна умов поверхневого стоку та додаткове навантаження на водні й інші природні ресурси. Масштаб таких впливів залежатиме від місця розташування, характеру, технічних параметрів і способу реалізації конкретних проєктів.

Під час подальшої підготовки та реалізації заходів необхідно враховувати встановлені природоохоронні обмеження, зокрема режими територій та об'єктів природно-заповідного фонду, територій Смарагдової мережі, об'єктів природної спадщини ЮНЕСКО, а також інших територій, що мають природоохоронну, наукову, історичну чи культурну цінність. Особливу увагу слід приділяти недопущенню пошкодження природних оселищ, місць існування видів рослин і тварин, що охороняються на національному та міжнародному рівнях, і збереженню природних ландшафтів.

Для запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків необхідно забезпечувати дотримання вимог природоохоронного законодавства, застосування ресурсоефективних технологій, належне поводження з відходами, охорону водних об'єктів і ґрунтів, зменшення викидів забруднювальних речовин та шумового навантаження, а також відновлення порушених земель. Для планованої діяльності, яка відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» підлягає оцінці впливу на довкілля, така процедура має бути проведена до прийняття рішення про її провадження.

Під час підготовки проєкту Програми враховано вимоги законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища та стратегічної екологічної оцінки, зокрема законів України «Про охорону навколишнього

природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про управління відходами», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про стратегічну екологічну оцінку», Водного кодексу України, Земельного кодексу України, а також положення стратегічних документів державного та регіонального рівнів.

Для відстеження наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, передбачається здійснення моніторингу відповідно до статті 17 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» та Порядку здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 року № 1272. Моніторинг здійснюватиметься на основі доступних офіційних статистичних даних, адміністративної інформації та результатів державних і регіональних спостережень за станом довкілля. Його результати щороку оприлюднюватимуться на офіційному вебсайті Закарпатської обласної військової адміністрації та вноситимуться до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки. У разі виявлення непередбачених негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, передбачається вжиття заходів для їх усунення або зменшення.

За результатами стратегічної екологічної оцінки встановлено, що виконання проєкту Програми може сприяти соціально-економічному розвитку Закарпатської області та поліпшенню стану окремих складових довкілля. Водночас досягнення позитивних результатів залежатиме від дотримання природоохоронних вимог під час реалізації конкретних заходів, своєчасного виявлення можливих негативних впливів та виконання передбачених заходів із їх запобігання, зменшення і пом'якшення.

Таким чином, проєкт Програми орієнтований на забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку Закарпатської області з урахуванням вимог екологічної безпеки та принципів сталого розвитку.

Директор департаменту економічного та регіонального розвиткуЗакарпатської обласної державної адміністрації – обласної військової адміністрації **Тарас ТРИНДЯК**